

Розділ XIV Злочини проти громадського порядку та моральності – § 2. Злочини проти громадського порядку

[Уголовное право - Кримінальне право України Особлива частина](#)

§ 2. Злочини проти громадського порядку

Групове порушення громадського порядку (ст. 293 КК). Цей злочин визначено як організацію групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку або суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації, а також активну участь у таких діях.

Об'єктом цього злочину є громадський порядок у тій його сфері, що пов'язана із суспільними відносинами, які забезпечують обстановку суспільного спокою і поведінку громадян, що відповідає закону, у різних сферах соціального спілкування. Особливість цього злочину полягає в тому, що він спричиняє суттєве порушення роботи транспорту, підприємств чи організацій. Тому, крім громадського порядку, злочин посягає і на додатковий об'єкт — нормальну діяльність транспорту, підприємств, установ чи організацій.

Об'єктивна сторона цього злочину полягає в організації групових дій або в активній участі в таких діях. Під організацією групових дій слід розуміти як безпосереднє створення групи, так і організацію вчинення таких дій або керівництво ними. Під активною участю слід розуміти інтенсивну участь у групових діях. Прикладом активної участі є заклики до громадян не виконувати вимоги представників влади, непокоря їх розпорядженням, створення значних перешкод для нормальної роботи підприємств, організацій, блокування руху транспорту тощо. Цей злочин вважається закінченим, якщо такі дії спричинили грубе порушення громадського порядку або суттєве порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації. Грубим визнають таке порушення громадського порядку, яке завдає останньому істотної шкоди, значно порушує обстановку суспільного спокою або нормальну роботу підприємств, установ чи організацій.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом. Особа усвідомлює суспільно небезпечний характер організації групового порушення громадського порядку або свою участь у таких діях, передбачає можливість грубого порушення громадського порядку або суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації і бажає цього. Слід зазначити, що мотиви вчинення такого діяння можуть бути різними, крім хуліганських.

Суб'єкт цього злочину — спеціальний. **Відповідальності підлягають тільки організатори й активні учасники, які досягли 16-річного віку.**

Склад цього злочину слід відмежовувати від масових заворушень (ст. 294 КК) і від хуліганства, вчиненого групою осіб (ч. 2 ст. 296 КК). Дії, передбачені ст. 293 КК, вчиняються не натопом, а учасниками окремої групи людей, і не супроводжуються погромами, підпалами, насильством над особою й іншими діями підвищеної небезпеки. Відсутність мотивів, що виражають явну неповагу до суспільства, відрізняє цей злочин від хуліганства, вчиненого групою осіб, для якого такі мотиви є обов'язковими.

Масові заворушення (ст. 294 КК). Масовими визнаються такі заворушення, які супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, що використовувалися як зброя, а також активна участь у масових заворушеннях.

Основним безпосереднім об'єктом цього злочину є громадський порядок, тобто ті суспільні відносини, що забезпечують умови нормального функціонування державних і громадських структур, нормальний ритм суспільного життя, роботи і спокою людей. Окрім цього об'єкта при здійсненні масових заворушень часто шкода заподіюється і додатковим об'єктам — авторитету представників влади, інтересам особи, власності.

Об'єктивна сторона злочину виражається в організації масових заворушень чи активній участі в них. Організація масових заворушень полягає в підбурюванні тих людей, які стихійно зібралися, для масових виступів, насильства над людьми, погромів, підпалів, захоплення будівель, споруд, насильницького виселення громадян, знищення майна, збройного опору представникам влади. Як організаційну діяльність треба розглядати і керівництво діями натовпу при вчиненні названих дій, поширення серед натовпу неправдивої інформації тощо. Активна участь у цьому злочині означає особисту участь у вчиненні будь-яких зазначених у законі дій.

Насильством над особою слід вважати завдання ударів, побоїв, катування, заподіяння будь-яких тілесних ушкоджень одному чи багатьом потерпілим. Вчинене під час масових заворушень умисне вбивство вимагає додаткової кваліфікації за ст. 115 КК. Погроми — це дії, поєднані зі знищенням, ушкодженням, руйнуванням цивільних споруд, житлових та інших будинків, транспортних засобів, іншого майна. Підпали — це дії, що спричинили займання будинків, споруд, транспортних засобів. Знищення майна означає його приведення в повну непридатність. Захоплення будівель або споруд — це самовільне захоплення їх натовпом або активними учасниками під час масових заворушень. Насильницьке виселення громадян має місце у випадку вигнання людей з їхніх помешкань чи певної місцевості із застосуванням фізичного чи психічного насильства. Збройний опір має місце у разі перешкоджання представникові влади виконувати його обов'язки із застосуванням хоча б одним із учасників масових заворушень вогнепальної, холодної зброї чи інших предметів, які використовувались як зброя. Для визнання злочину закінченим достатньо вчинення учасником масових заворушень будь-якої із зазначених у диспозиції ст. 294 КК дій.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується тільки прямим умислом. Однак умисел щодо заподіяння шкоди в результаті масових заворушень може бути і непрямим. Мотиви і мета масових заворушень можуть бути різними, на кваліфікацію вони не впливають, але можуть бути враховані при призначенні покарання.

Суб'єктом цього злочину можуть бути лише організатори масових заворушень та активні їх учасники, які досягли 16-річного віку.

Частина 2 ст. 294 КК передбачає відповідальність за ті самі дії, якщо вони призвели до загибелі людей або до інших тяжких наслідків. Під загибеллю людей слід розуміти смерть одного чи кількох потерпілих. Під іншими тяжкими наслідками розуміють заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або заподіяння значної матеріальної шкоди.

Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (ст. 295 КК).

Ця стаття передбачає відповідальність за публічні заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів такого змісту.

Об'єктом цього злочину є громадський порядок, тобто такі суспільні відносини, що забезпечують нормальні умови діяльності підприємств, організацій, установ і окремих громадян.

Об'єктивна сторона цього злочину характеризується однією із трьох дій: а) публічними закликами до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд; б) публічними закликами до насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку; в) розповсюдженням, виготовленням чи зберіганням з метою розповсюдження матеріалів такого змісту. Публічні заклики за своїм змістом є усним чи письмовим звертанням або виступом перед певною аудиторією, а також невизначеною кількістю людей на мітингах, зборах, по радіо, телебаченню, в яких містяться заклики до вчинення погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян із займаних ними житлових будинків або певної місцевості. Під розповсюдженням матеріалів, що містять такі заклики, слід розуміти безпосередню передачу чи доведення будь-яким способом їх змісту до відома інших осіб. Виготовлення матеріалів — це безпосереднє авторське створення або технічне їх виготовлення (друкування, виготовлення ксерокопій, фотомонтажної або аудіо- чи відеопродукції). Під збереженням розуміють перебування таких матеріалів безпосередньо у винного, наприклад у його помешканні, автомобілі, за місцем роботи, з метою їхнього розповсюдження. Злочин визнається закінченим з моменту вчинення будь-якої з названих у ст. 295 КК дій.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом. При виготовленні чи збереженні зазначених вище матеріалів обов'язкова наявність мети їх розповсюдження.

Суб'єкт цього злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

Хуліганство (ст. 296 КК). Хуліганство — один із небезпечних і дуже поширених злочинів проти громадського порядку. Частина 1 ст. 296 КК визнає хуліганством тільки грубе порушення громадського порядку, вчинене з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом. Будь-які інші види хуліганських дій утворюють адміністративний делікт.

Основним об'єктом хуліганства є громадський порядок, що охоплює комплекс суспільних відносин, які забезпечують спокійні умови життя людей у різних сферах суспільно корисної діяльності, моральність, нормальний відпочинок і дотримання правил поведінки в суспільному житті й у побуті. Це основний безпосередній об'єкт хуліганства. Як додаткові факультативні об'єкти часто виступають особистість, здоров'я, навколишнє середовище, власність. Однак при вчиненні хуліганства, відповідальність за яке передбачена ч. 4 ст. 296 КК, здоров'я потерпілого є обов'язковим додатковим об'єктом такого посягання.

З об'єктивної сторони хуліганство являє собою суспільно небезпечну дію, що грубо порушує громадський порядок. Діями, що грубо порушують громадський порядок, закон визнає тільки ті, що відрізняються особливою зухвалістю або винятковим цинізмом. Особлива зухвалість — це нахабне поведження, буйство, бешкетування, поєднане з побоями та іншим насильством, яке спричинило тілесні ушкодження, чи знущанням над потерпілим, знищення або пошкодження майна, тривале, що довгий час не припиняється, порушення спокою громадян, зрив масового заходу, тимчасове порушення нормальної діяльності установи, підприємства, організації або громадського транспорту тощо. Винятковий цинізм — це демонстративна зневага загальноприйнятими нормами моральності, наприклад груба непристойність, демонстративне оголення, знущання над хворими, дітьми, немічними тощо. Для кваліфікації хуліганства за ч. 1 ст. 296 КК достатньо наявності в діях винної особи однієї з цих ознак — особливої зухвалості або виняткового цинізму^[1].

Хуліганство визнається закінченим із моменту вчинення дії, що грубо порушує громадський порядок. Форми хуліганських дій можуть бути найрізноманітнішими: нахабне, зухвале, цинічне порушення громадського спокою, нормального функціонування підприємств, організацій, масових заходів, роботи транспорту. Це можуть бути і будь-яка наруга, знущання над людьми, їх побиття, осквернення громадських та інших місць роботи, відпочинку або побуту людей.

Хуліганські дії можуть бути вчинені в будь-якому місці, частіше це відбувається в парках, на вулицях, в кінотеатрах, магазинах та інших громадських місцях. Як правило, такі дії відбуваються в присутності потерпілих та інших громадян. Однак публічність не є обов'язковою ознакою хуліганства. Воно може мати місце в квартирі, на безлюдній вулиці тощо. Можливе вчинення хуліганства і по телефону, коли винний, наприклад, у нічний час періодично дзвонить потерпілим, порушуючи їх сон і цинічно ображає їх.

Із суб'єктивної сторони хуліганство — це злочин, вчинений із прямим умислом і мотивами явної неповаги до суспільства. Винний усвідомлює, що своїми діями грубо порушує громадський порядок, виявляючи тим самим явну неповагу до суспільства, і бажає цього. Однак умисел щодо заподіяння шкоди в результаті хуліганських дій може бути і непрямим. Не можна, наприклад, заперечувати наявність цього у випадку, коли п'яний хуліган зухвало почав лякати зброєю людей, а потім у громадському місці зробив неприцільний постріл, заподіявши одному з потерпілих тілесне ушкодження. У цьому випадку винний діяв нецілеспрямовано, він не бажав заподіяти шкоду здоров'ю будь-кому з оточуючих, але свідомо допускав такі наслідки. Хуліганство передбачає наявність особливого мотиву явної неповаги до суспільства, який називають хуліганським спонуканням. Це може бути бешкетництво, прагнення протиставити себе суспільству, виявити п'яну зухвалість, продемонструвати свою грубу силу, зневагу до оточуючих тощо. У деяких випадках злочинне посягання на особу з мотивів ревнощів, помсти тощо може трансформуватися в мотив явної неповаги до суспільства й утворити склад хуліганства. Подібне, наприклад, має місце, коли через ревнощі двоє в кінотеатрі обмінюються взаємними образами, ударами, виникає бійка, внаслідок чого порушується нормальна робота кінотеатру, спокій і відпочинок глядачів. Спрямованість умислу винного і наявність мотивів явної неповаги до суспільства (хуліганських мотивів) є

основними критеріями відмежування хуліганства від злочинів проти життя і здоров'я особи.

Суб'єктом хуліганства можуть бути особи, які досягли 14-річного віку.

Частина 2 ст. 296 КК передбачає відповідальність за хуліганство, вчинене групою осіб (двох і більше виконавців), причому попередня змова учасників не є обов'язковою для кваліфікації. Хуліганство, вчинене групою осіб, слід відрізнити від масових заворушень (ст. 294 КК) і від групового порушення громадського порядку (ст. 293 КК). При масових заворушеннях дії завжди вчиняються натовпом, причому ці дії супроводжуються погромами, підпалами, руйнуваннями, нерідко збройним опором представникам влади. При груповому хуліганстві ці ознаки відсутні, а винні грубо порушують громадський порядок винятково з мотивів явної неповаги до суспільства. Групове порушення громадського порядку (ст. 293 КК), поєднане із вчиненням окремих дій, що грубо порушують громадський порядок, із мотивів явної неповаги до суспільства, становитиме сукупність злочинів (статті 293 і 296 КК).

Частина 3 ст. 296 КК передбачає відповідальність за хуліганство, визначене частинами 1 або 2 цієї статті, якщо воно було вчинене особою, раніше судимою за хуліганство, чи пов'язане з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії.

Хуліганство визнається злісним за ознакою його рецидиву, тобто це вчинення хуліганства особою, яка раніше була судима за будь-яке хуліганство, за умови, що судимість з неї не знято і не погашено. Хуліганські дії, поєднані з активним опором, — це протидія представникові влади або представникові громадськості, які виконують обов'язки з охорони громадського порядку. Такі дії, у тому числі поєднані з насильством чи погрозою його застосування до цих осіб, не вимагають додаткової кваліфікації за злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Винятком є лише опір, поєднаний із таким насильством, що містить ознаки ще й іншого більш тяжкого злочину (наприклад, ч. 2 ст. 121 КК). У тих випадках, коли опір має місце після припинення хуліганства як протидія затриманню, він не може бути ознакою злісного хуліганства, і такі дії мають кваліфікуватися за сукупністю злочинів (див. п. 8 зазначеної постанови Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 10).

У частині 4 ст. 296 КК передбачена відповідальність за дії, визначені частинами 1, 2 або 3 цієї статті, якщо вони вчинені із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для завдання тілесних ушкоджень. Про вогнепальну і холодну зброю йшлося при аналізі ст. 263 КК. Однак до вогнепальної зброї, використання якої утворить склад такого хуліганства, належить не тільки стрілецька зброя військового і спортивного зразка, а й нарізна мисливська зброя, а також перероблена зброя, пристосована для стрільби кулями, наприклад обріз гладкоствольної мисливської рушниць, тощо (див. п. 10 зазначеної постанови Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 10).

Під іншими предметами, спеціально пристосованими для завдання тілесних ушкоджень, слід розуміти не тільки предмети, заздалегідь спеціально оброблені,

пристосовані для цих цілей, як, наприклад, заточена велосипедна спиця, а й елементарно пристосовані під час вчинення хуліганських дій (наприклад, відламана і використана частина антени радіоприймача). Ними можуть бути і будь-які предмети, що не зазнали обробки, але були заздалегідь підготовлені винним для використання (столовий ніж, молоток, викрутка, шило, газовий пістолет тощо). Використання предметів, які були випадково підібрані на місці вчинення хуліганських дій, не утворюють передбаченого ч. 4 ст. 296 КК хуліганства. Під застосуванням зброї та інших предметів розуміють не тільки їх реальне застосування, а й погрозу такого застосування. Однією з обов'язкових ознак такого хуліганства є використання зброї та інших зазначених предметів для заподіяння шкоди здоров'ю людей. Вчинення хуліганських дій з використанням цих предметів, наприклад, для пошкодження майна, лісових насаджень, проти тварин не утворює складу цього виду хуліганства. Кваліфікація вчиненого в цих випадках має наставати за частинами 1, 2 чи 3 ст. 296 КК, а якщо ці дії містять ознаки інших більш тяжких злочинів, то додатково і за ці злочини. Наприклад, нанесення при хуліганстві тяжкого тілесного ушкодження тягне за собою відповідальність за сукупністю цих злочинів.